

Jongens en meisje worden niet

Voor de mens is het onderscheid tussen man en vrouw een van de meest basale. Zelfs een baby kan al na enkele maanden zien of hij een man of vrouw voor zich heeft. Vervolgens doen opvoeding en sociale omgeving de rest om het kind duidelijk te maken tot welke sekse hij of zij behoort en hoe hij of zij zich dient te gedragen. Toch zijn er op individueel niveau veel verschillen; daar is dan ook nog volop ruimte voor onderzoek .

DOOR: CHRISTELLE DECLERCQ EN DANIELÉ MOREAU – Allereerst moeten we twee begrippen uit elkaar houden: het woord 'sekse' verwijst naar biologische en fysieke verschillen die de mannelijke of vrouwelijke eigenschappen definiëren, terwijl de notie 'gender' verwijst naar de niet-fysiologische aspecten van het geslacht en, als consequentie, naar verschillen die stelen op de sociale ordening van de samenleving: met iedere gender correspondeert een geheel van gedragingen en rollen, die cultureel beschouwd worden als typisch mannelijk of typisch vrouwelijk. Het kind wordt zich langzaam bewust dat het tot een van beide categorieën behoort. Dat is wat we de constructie van de geseksualiseerde identiteit noemen. Dit begrip van geseksualiseerde identiteit, dat aanvaard is door het merendeel van de psychologen die begaan zijn met de genderproblematiek, laat toe om de nadruk te leggen op het feit dat deze identiteit zich vormt op basis van de biologische en sociale eigenschappen, maar ook op basis van de psychologische: het individu eigent zich (of niet) de culturele normen toe die zijn of haar gender hem of haar voorhoudt.¹

Hoe vormt zich de geseksualiseerde identiteit?

Het grootste deel van de geseksualiseerde identiteit vormt zich gedurende de kindertijd en puberteit. Experimenten uit de ontwikkelingspsychologie laten echter zien dat die constructie zonder twijfel wortelt in zekere cognitieve en sociale competenties die bij de meerderheid van de mensen al bij geboorte aanwezig zijn. Op die manier onderscheiden baby's van twee maanden al de stemmen van vrouwen en mannen. Bij vijf maanden onderscheiden ze al mannen en vrouwen op foto's. Vanaf negen maanden kijken ze langer naar foto's van vrouwen als die samen ge-

presenteerd worden met een vrouwelijke stem. Vanaf twaalf maanden doen ze hetzelfde met mannenstemmen en -foto's. Kinderen kunnen dus al op jonge leeftijd personen groeperen op basis van hun sekse en ook verbanden leggen tussen verschillende typische karakteristieken die eigen zijn aan iedere sekse, zoals stem en gezicht. Op basis van deze eerste classificaties baseert een kind de kennis waarmee het fysieke, psychologische en sociale karakteristieken aan beide genders toewijst. Met het ontwikkelen van de taal in de loop van het tweede jaar leren kinderen deze karakteristieken te benoemen met hun woordenschat van rond de 24 tot 30 maanden. Ze kennen de bewoordingen die verwijzen naar de gender (mevrouw, meneer) en kunnen zeggen of de geportretteerde een man of een vrouw is. Gelijktijdig ontdekken ze gedrag, karaktertrekken en typische rollen eigen aan iedere gender. Bij wijze van voorbeeld hebben Serbin, Poulin-Dubois en Eichstedt aan kinderen van 24 maanden foto's van mannen en vrouwen getoond, die een actie uitvoeren die typisch bij de ene of andere gender hoort.² De kinderen keken langer naar typisch vrouwelijke acties die door een man voltrokken werden, en naar typisch mannelijke acties die door een vrouw werden uitgevoerd. Die experimenten laten vermoeden dat op tweejarige leeftijd de kinderen al een bewustzijn hebben dat gerelateerd is aan de typische gedragingen van elke gender.

Bovenop die elementen van kennis over iedere gender ontwikkelt het kind beetje bij beetje een bewustzijn dat hij/zij tot een bepaalde gender behoort en zal het kind ook gedragingen ontwikkelen die bij zijn gender horen. Die stereotype gendergedragingen zijn in het bijzonder manifest in de keuze van het spel vanaf het tweede jaar, maar analoge voorkeuren zijn ook vastgesteld bij jongere kinderen in ervaringen, waarbij de me-

thode van de visuele voorkeur werd gebruikt. Aldus hebben Javda, Hines en Golombok simultaan twee beelden van verschillende types van spelletjes gepresenteerd aan kinderen van 12 tot 24 maanden.³ Vanaf 12 maanden kijken de jongens langer naar beelden van auto's dan de meisjes en, omgekeerd, kijken de meisjes langer naar beelden van poppen dan de jongens. Die voorkeuren versterken zich als de kinderen opgroeien en ze de neiging vertonen om normatieve gedragingen te ontwikkelen door, bijvoorbeeld, de andere kinderen aan te moedigen typisch speelgoed te kiezen dat bij hun gender past, of zich juist te verzetten tegen speelgoed dat niet typisch is voor hun gender. Anderzijds worden die voorkeuren vaak meer vastgelegd door de jongens dan door de meisjes, wat zonder twijfel verbonden is aan het feit dat de druk van de omgeving, opdat de kinderen zich aan de sociale normen zouden aanpassen, vaak sterker is voor jongens. De constructie van die geseksualiseerde identiteit manifesteert zich ook in de keuze van partners voor het spel. Vanaf het einde van het tweede jaar richten de meisjes zich bij voorkeur op andere meisjes, terwijl datzelfde voorkeurgedrag zich bij jongens enkele maanden later manifesteert. Deze scheiding, die verschijnt in de kindertijd, versterkt zich in de loop van de daaropvolgende ontwikkeling en duurt verder tot de adolescentie.

Een identiteit waar biologie en sociale omgeving samenkomen

Als besluit mogen we zeggen dat de geseksualiseerde identiteit zich zeer vroeg vormt, doordat het kind initieel gevoelig is voor fysieke karakteristieken die typisch zijn voor iedere gender. Een weinig later herkennen ze stereotype gedragingen en attitudes als behorende tot een specifieke gender. De vorming van die gesek-

'geboren', ze worden 'gemaakt'

sualiseerde gender, net zoals de psychologische verschillen tussen mannen en vrouwen, worden nog vaak toegeschreven aan biologische, hormonale en genetische verschillen. Dat komt neer op de aanvaarding van een essentialistische visie op de gender, die bevestigt dat de typische eigenschappen inherent bij elke gender zouden horen. Natuurlijk is het zo dat kinderen de hun toegewezen gender gedurende hun ontwikkeling opnemen. Maar in weerwil van de vooruitgang in het onderzoek van de laatste jaren is het onmogelijk te weten wat het aangeboren of aangeleerde aandeel is van de verschillen in de gender en in de constructie van de geseksualiseerde identiteit. Tegelijkertijd is het vanzelfsprekend dat de biologische en omgevingsdeterminanten zich heel nauw vermengen om die karakteristieken van ieder individu en zijn/haar gender te ontwikkelen.

Le Manner-Idrissi heeft de karakteristieken opgesomd waardoor zowel het fysieke als het sociale milieu van het kind richtinggevend kan zijn voor de ontwikkeling van zijn/haar geseksualiseerde identiteit in een vrouwelijke dan wel mannelijke richting.⁴ Allereerst beoogt de meerderheid van de ouders de ontwikkeling van de meisjes en de jongens te differentiëren door de inrichting van de kamer, de keuze van de kleren en hun speelgoed. Vervolgens kunnen de attitudes van de omgeving van het kind differentiërend werken voor jongens en meisjes. Voor de ondersteuning van deze overwegingen citeert Le Manner-Idrissi studies waarin een baby, die onbekend is voor de deelnemers en gekleed is op een genderneutrale wijze, aan de deelnemers werd voorgesteld als meisje of jongen. De vrouwelijke en mannelijke deelnemers beschreven het kind op verschillende wijze, al naargelang de toegeschreven gender. Als jongen bleek de baby robuust en zijn huilbuien werden toegeschreven

aan zijn drift. Als de baby werd voorgesteld als een meisje wezen de deelnemers op de zachtheid en de delicate karaktertrekken. Haar traantjes schreven ze toe aan angst. We hebben dus niet dezelfde aandacht voor jongens en meisjes. Het is ook waarschijnlijk dat deze verschillende aandachtspunten zich voortzetten in gedifferentieerde gedragingen. De kinderen zijn bovendien voortdurend ondergedompeld in een geseksualiseerde omgeving. Vanzelfsprekend zijn er de fysieke verschillen tussen mannen en vrouwen. Op dezelfde manier zijn de typisch mannelijke en vrouwelijke rollen verdeeld op een strenge en specifieke wijze in de maatschappij: een jong kind, wiens ouders waken over een evenwichtige verdeling van de rollen, ontdekt dat ondanks alles het meestal vrouwen zijn die voor de zorg instaan, de kleine kinderen bij zich nemen, het werk in de scholen doen of de kleren kopen. Zoals ik hierboven al aangaf, merken de kleine kinderen de verschillen zeer vlug op en gebruiken ze die om de genderstereotypen op te bouwen, die dan weer de constructie van de geseksualiseerde identiteit beïnvloeden. Het kind bedient zich van deze elementen als aanwijzingen om datgene te verwerven wat hij/zij denkt wat de normen en waarden van zijn/haar cultuur zijn. De genderstereotypen zijn eveneens kruiwagens in het discours. Dat gebeurt daarom niet per se expliciet, maar Gelman, Taylor en NGuyen hebben aangetoond dat in een leessituatie tussen kinderen en hun moeders dezelfde moeders, die overduidelijk alle stereotype genderreferenties verwierpen, deze toch impliciet overbrachten door het accent te leggen op bepaalde karakteristieken van het personage (bijvoorbeeld: 'dit personage is heel zeker een meisje, want er staat dat ze lippenstift op heeft').⁵ De kinderen bouwen op wat in dergelijke discours is doorgegeven waarschijnlijk op dezelfde manier verder als

op de fysieke eigenschappen, de psychologische karakteristieken, de activiteiten en gedragingen waarvan ze denken dat die behoren tot een specifieke gender. Zo geven ze zichzelf vorm als meisje of jongen. Tegelijkertijd leggen ze hun eigen identiteit vast.

Verscheidenheid

De geseksualiseerde identiteit bouwt zich dus op gedurende de hele kindertijd, te beginnen met de determinanten van biologische origine en van de inbedding in een bijzonder fysiek en sociaal milieu. Niettemin merk ik enerzijds op dat bepaalde kinderen het algemene traject van hun leeftijdsgenoten niet volgen en de genderstereotypen niet op dezelfde manier verwerven. Anderzijds zijn vandaag de expressie van de gender in de fysieke verschijning, in de rollen en gedragingen van de personen die het kind omringen, alsook van de familiale modellen vandaag veel gevarieerder. Zich bewust zijn van deze verscheidenheid in de expressie van de gender, en van de impact op de vorming van de geseksualiseerde identiteit, opent nieuwe perspectieven in het onderzoek. De gender is een zodanig dringende dimensie in onze leefwereld dat de instemming met die typische rollen en waarden van onze gender een integraal deel uitmaakt van iedere constructie van onze identiteit.

Christelle Declercq is voorzitter van de Conférences en Psychologie du développement – 16ème section. Universiteit van Reims Champagne-Ardenne.
E: christelle.declercq@univ-reims.fr

Danièle Moreau is afgevaardigde van de Mission à l'Égalité entre les Femmes et les Hommes.
E: daniele.moreau@univ-reims.fr

'Een kind is gevoelig voor fysieke karakteristieken die typisch zijn voor gender. Daardoor vormt de geseksualiseerde identiteit zich zeer vroeg.'

- 1 LE MANNER-IDRISSI, G. (1997), *L'IDENTITÉ SEXUÉE*.
- 2 SERBIN, L.A., POULIN-DUBOIS, D., EICHSTEDT, J.A. (2002), INFANTS' RESPONSES TO GENDER-INCONSISTENT EVENTS, *INFANCY* 3(4), P. 531-542.
- 3 JAVDA, V., HINES, M., GOLOMBOK, S. (2010), INFANTS' PREFERENCES FOR TOYS, COLORS, AND SHAPES: SEX DIFFERENCES AND SIMILARITIES *ARCHIVES OF SEXUAL BEHAVIOR* 39, P. 1261-1273.
- 4 OP.CIT. NOOT 1
- 5 GELMAN, S. A., TAYLOR, M. G., NGUYEN, S. (2006), MESSAGES IMPLICITES OU EXPLICITES DANS LES CONVERSATIONS SUR LE GENRE ENTRE MÈRE ET ENFANT, *ENFANCE* 3, P. 223-250.